

Bioetika olukorrast Eestis

Arvo Tikk
Tartu Ülikooli Närvikliinik

Tänapäeval ei ole eetikaküsimused aktuaalsed mitte üksnes meditsiinis, vaid laiemalt üldse bioloogias. Seda distsipliini nimetatakse bioetikaks. Meditsiinieetika on selle üks osa. Aastal 2000 võime tähistada 10-aastast bioetikaalast tegevust Eestis.

Süsteemaatiline bioetikaalane tegevus algas Eestis 1990. a., kui Tartu Ülikooli rektori käskkirjaga moodustati Inimuuringute Eetika Komisjon, mille esimeheks määrati käesolevate ridade autor. Komisjoni ülesandeks sai esijoones meditsiinialaste teadustööde eetilise lubatavuse ekspertis. Peatselt lisandusid siia ka bioetikaalase õppetöö korraldamine arstiteaduse doktorantidele ning konsultatiivne tegevus väljaspool ülikooli.

Seoses bioetikaalaste ekspertiside arvu suurenemisega moodustati 1993. a. analoogne komisjon ka Tallinnas Kliinilise ja Eksperimentaalse Meditsiini Instituudi juures ning 1994. a. eraldus iseseisvaks komisjoniks loomkatsete eetika komisjon Tartu Ülikoolis.

Kliinilises meditsiinis on hakatud üha rohkem tähelepanu pöörama arstliku tegevuse eetilisele küljele. See on tinginud kliiniliste eetikakomiteede tekkimise. Nii moodustati vastav komitee 1997. aastal Tallinna Lastehaiglas ja Tartu Ülikooli Kliinikumis. Tallinna Lastehaigla korraldas 1998 .a. kevadel elavat huvi pakkunud konverentsi Tallinnas. Bioetika probleemid on päevakorras olnud koosolekutel Tallinna Arstide Liidus, Tartus, Pärnus, Väike-Maarjas ja mujal.

Eesti Arstide Liidul (EAL) oli algselt aukohus, kuid 1997. aastal muudeti see EAL eetikakomiteeks. EAL eetikakomitee on oma tegevuse eesmärgiks seadnud kaasaegsete bioetikaalaste seisukohtade tutvustamise arstikonnale. Neid ülesandeid täidab ka käesolev konverents.

Bioetikaalase tegevuse laienemisega Eestis tekkis vajadus selle tegevuse koordineerimiseks. Nii moodustati 1998. a. jaanuaris Sotsiaalministeeriumi juures keskse organina Eesti Bioetika Nõukogu. Seda tingisid ka vahepeal oluliselt laienenud rahvusvahelised kontaktid ja vajadus esindada Eesti riiki.

Kõige aktiivsemalt on tegutsenud inimuuringute eetika komiteed Tartus ja Tallinnas. Alates 1992. aastast peavad vastavalt kokkuleppele kõik riigi poolt finantseeritavad meditsiinialased teadustööd eelnevalt läbima ekspertkomisjoni, et anda hinnang nende teadusliku väärtuse, uuringu otstarbekuse ja eetilise lubatavuse kohta, samad nõuded on ravimiseadusega kehtestatud Eesti Raviameti poolt lubatavate ravimuuringutele. Kui 1990-ndate aastate alguses oli selliseid uuringuid 150–250 aastas, siis nüüd on nende arv oluliselt tõusnud. Näiteks viimasel aastal peab TÜ eetikakomitee koosolekuid üks kord kuus ja iga kord on arutusel 20–40 projekti.

Olulise tähendusega bioetikaalase tegevuse arengule on osalemine rahvusvahelises koostöös. 1995. a. sai Eesti Euroopa Nõukogu (EN) liikmeks. Väga tähtis on olnud võimalus regulaarselt osaleda EN Bioetika Komitee tegevuses. See on andnud vaba juurdepääsu kõige uuematele bioetikaalastele materjalidele. EN on 1994. aastast regulaarselt organiseerinud ka Euroopa rahvuslike eetikakomiteede konverentse. Seal avaldatud seisukohad on Eestis leidnud rakendamist. Viljakad kontaktid on tekkinud Põhjamaade eetikakomiteedega. Kopenhaagenis toimus 1998. a. septembris Põhjamaade ja Balti riikide rahvuslike komiteede ühine koosolek. 1998. a. kevadel toimus Tartus koostöös EN-ga seminar inimuuringute eetikakomiteede tegevusest ning septembris 1999 toimub Tartus teine seminar, mis käsitleb

etikaprobleeme seoses lastega. Etikakomiteede liikmed on 1998. a. käinud bioetikaalase tegevusega tutvumas Helsingis, Oslos ja Bergenis. Tänu Avatud Eesti Fondile on võimalus olnud osaleda bioetika seminaridel Bratislavas ja Budapestis ning mais 1999 avaneb selline võimalus Riias.

Lähitulevikus on peamiseks ülesandeks bioetika seisukohtade üha laiem tutvustamine medikutele ning vastavate käitumisnormide juurutamine.